

תמצית משנה ברורה

סימן קנ"ג ו' – קנ"ח ו'

מיועד לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

מכירת בית הכנסת וכו'

לאיזה צורך מותר למכור בית הכנסת- מותר למכור בית הכנסת אפי' אם אין בית כנסת אחר, וכן שאר דברים שבקדושה, ואפי' ס"ת, לצורך הספקת תלמידים, שהרי מוכרים ס"ת כדי ללמוד תורה, (ומכאן תוכחת מגולה למתרשלים בהחזקת התורה בעריהם), וכן מוכרים בשביל להשיא יתומים או יתומות, או לפדיון שבויים, אפי' בלא ז' טובי העיר, אמנם אם אפשר להשיג ממון זה מן הציבור, אין ראוי למכור אפי' בית הכנסת, ואפי' לפדיון שבויים, אפי' על פי ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר.

בית הכנסת של כפרים והיינו מקום דלא שכיחי רבים הבאים לשם ממקומות אחרים לדבר שיש בו קביעות, כגון לסחורה או לדרשת הרב וכדו', אף דשכיחי עוברים ושבים, מותר לרוב אנשי העיר למכור ולהעלות הדמים בקדושתם וכו"ל, ואפי' בנו אותה משל אחרים, ואם הסכימו למכירה ז' טובי העיר, יכולים אף להוציא את הדמים לחולין, והקדושה פקעה מהדמים ממילא ע"י המכירה, ואם אין ז' טובי העיר יכולים למכור בהסכמת אנשי העיר. אמנם באופן שלא מכרו אלא שבית הכנסת נפל או שסתרוהו, י"א שנשארים האבנים בקדושתם, ולא מועיל לזה ז' טובי העיר, (אא"כ בנו קודם ביכ"ג חדש), ויש מתירים, וצ"ע.

ביה"כ של כרכים שמתקבצים שם לסחורה או לדרשת הרב, ועשאוהו לצורך רבים, תולים שבנאוהו אדעתא דכולי עלמא (אפי' אם כל המעות משלהם דמסתמא הקדישוהו אדעתא דכו"ע), ואין מועיל למכור אפי' ע"י ז' טובי העיר, ואפי' להעלותו בקדושה.

מתי מותר למכור גם בית כנסת של כרכים- בית כנסת של כרכים שבנאוהו לצורך בעלי אומנויות מסוימים, או לצורך רחוב מסוים הרחוק מבית הכנסת ובאים אנשי הרחוב למכור מדעתם, ולא סייעו שאר אנשי העיר בבנינו, או שבנאוהו בכפר ונעשה כרך, או שהתנו בעת הבנין שהוא לבני עירם בלבד, או בית כנסת של כרך שאין מתפללים בו, או שיש בעיר ביכ"ג אחר שיכולים רבים להתפלל בו, או שהרבים מוכרים אותו לצורך שיתפללו בו אחרים, מותר למכור. וכן מותר למכור בית החיים.

בית כנסת שתלו אותו בדעת היחיד י"מ דאיירי שבנאוהו על דעתו דמסתמא נתנו לו רשות גם למכור, וי"א שזה לא שייך אלא באדם חשוב כרב אשי בדורו, ולכו"ע אם התנו שיעשה בו היחיד מה שירצה בהסכמת הציבור, יכול למכור בהסכמת אנשי העיר והגר"א כתב שדינו כז' טובי העיר בלא מעמד אנשי העיר בכפרים דמהני המכירה אלא שצריך להעלות המעות הקדושה, ואם תלו בדעת היחיד שיוכל למכור בלא הסכמתם, ולא סייעו אחרים בבנינו, יכול למכור אף בלא הסכמתם.

יחיד שבנה בית כנסת ונתנו לקהל תלויה המכירה בדעת הקהל, ואם שייר לעצמו בו כח, תלויה המכירה בקהל ובו או ביורשיו. ואם בית הכנסת הוא בכרך בא"ז מבואר שאף בזה הדין כנ"ל, אך יתכן דזה אינו אלא להסוברים שהדבר תלוי מי נתן את המעות, אבל לדין שאפי' אם כל המעות משל כרכים אסור למכור א"כ ה"ה הכא, וכן כתב העולת תמיד, ויותר מסתבר שכיון שהיחיד הקדישו אף בשל כרכים לא נתקדש לכל העולם, וצ"ע.

מכירה כשאין בית כנסת אחר- אף באופנים שיותר למכור, אם אין להם ביכ"ג אחר אסור למכור אפי' על פי ז' טובי העיר, אא"כ מזומן להם בית כנסת אחר ואינו מחוסר אלא נתינת המעות, דליכא למיחש לפשיעוהו, או בכפרים עבור קדושה חמורה יותר, ובדליכא למיחש לפשיעוהו, שאז מותר על פי ז' טובי העיר. וכתב המ"א שההתיר הנ"ל הוא כשבנו אחר במקומו ורק בכפרים, אבל אם היה להם ב' בתי כנסיות אסור למכור אחד, והט"ז והא"ר מתירים באופן זה, אם הוא מרווח ויש בו מקום לכולם ואפי' בכרכים. ואם בנו אחר טוב מותר לסתור את הראשון אפי' בכרכים, ומותר להשתמש בעצים והאבנים מהישן על פי ז' טובי העיר.

דיני ז' טובי העיר- א"צ שיהיו מובחרים בחכמה או בעושר וכבוד. ואיירי שקיבלום בסתמא לפקח על עסקי הציבור, ובזה לא מהני בפחות משבעה ושהיו השבעה בעת המכירה, ואם רק הרוב מסכימים למכירה י"א דלא מהני אא"כ התנו בעת המינוי שילכו לפי הרוב, וי"א שבכל אופן הולכים אחר הרוב, אבל אם העמידו לדבר מסוים אפי' העמידו יחיד מה שעשה עשוי, ואפשר דאיירי דווקא אם העמידוהו אנשי העיר עם הטובים שבהם, (ואם העמידוהו למכור בסתמא נשארו המעות בקדושתם). וצריכים ז' טובי העיר למכור במעמד אנשי העיר, או בפרסום, ואם לא מחו אנשי העיר מהני

אפי' אם לא אמרו הן. בית כנסת של יחידים שבררו ג' מאנשיהם לפקח על עסקי ציבור שלהם דינם כז' טובי העיר. וכתב המשאת בנימין שפרנסים שיש להם מקל ורצועה בכל ענייני הקהילה, יכולים למכור גם בכרכים, אם לא נתערב מעות מעלמא, אמנם דבר זה אינו מצוי, וגם יש מפקפקים בדיון זה.

דין שאר דברי הקדושה שבבית הכנסת- תיבה ומטפחת וכלי בית הכנסת וספסלים ויריעות דינם לענין מכירה כמו בית הכנסת עצמו, ואם מכרו ז' טובי העיר יכולים להשתמש במעות לכל מה שירצו, ובלא ז' טובי העיר אסור אא"כ אין מורידים בקדושה, וזה מותר אף בכרכים על דעת הקובץ ע"י הגבאי, (וי"א שאפי' בכרכים מותר למכרם ולהוציא המעות לחולין), וכן הדין בכל דבר השייך לבית הכנסת כגון חצרות או מקוה, ומ"מ תשמישי קדושה שנמכרו כדין עדיין הם בקדושתם, משא"כ בית הכנסת או תשמישי מצוה, וכדלהלן.

מתי צריכים להכריז על המכירה- כל מקום שאסור לשנותו לקדושה קלה, אסור למכרו בלא הכרזה, (וכמ"ש הרשב"א לגבי הכותב בצוואתו שיתנו בית לעניים שיאכלו הפירות, ולא יעשו שום הברחה, שאין למכור ולקנות דבר אחר שנותן פירות, אלא בהכרזה), אבל דבר שמותר לשנותו מותר למכרו בלא הכרזה. ושיטת המ"א שאף אם מותר לשנותו רק לקדושה חמורה, כגון ע"י ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר, או ע"י אנשי העיר, א"צ הכרזה.

מתי חלה הקדושה על בית הכנסת- הזמנה לאו מילתא, ואין קדושה בבית הכנסת עד שישתמשו בו, ואפי' בנאוהו לשם בית הכנסת, אבל אחר שהשתמשו בו יש בו קדושה אפי' אם היה מתחילה בית סתם (דמותר לכחילה לעשותו בית הכנסת), וגם אם השתמשו בו אורחים לפי שעה אם ההזמנה היתה לעולם יש בו קדושה, אבל אם הקדישוהו לרגלים חלה הקדושה לעולם לזמן הרגל, ואם זימנו לזמן מוגבל לא חשיב הזמנה כלל. אמנם גם באופן שאין קדושה, אם בנאוהו ממעות שגבו לצורך בית הכנסת אסור להורידו מקדושתו (ודעת הט"ז שאין איסור לשנות אלא שמחויב לקיים נדרו), וכן יחיד שבנה בית הכנסת אפי' לא אמר בפה אלא שבנה לשם כך (ודלא כהעולת תמיד), ולא התפללו בו, אף שאין בו קדושה מחויב לקיים נדרו, (אבל אם עשה מטפחת לס"ת שבביתו שאין קורין בו ברבים, יכול לחזור בו אא"כ אמר בפיו, וצ"ע).

מה מותר לעשות בבית הכנסת שנמכר כדין- מותר ללוקח לעשות בו מה שירצה, חוץ ממרחץ ובורסקי וטבילה ובית הכסא, שהם תשמישים מגונים מאד, וזה אסור אף אם נפל הבנין ונשאר רק תל בעלמא, וכן אסור לזרוע במקום ההוא. אמנם אם מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר פקעה הקדושה לגמרי, כתב השו"ע שמותר לעשות שם כל דבר, (וי"א דהיינו דווקא כשהתנו בשעת המכירה), וכן יכולים בכהאי גוונא להוציא הדמים לאיזה צורך שירצו, וי"א שאף ע"י ז' טובי העיר אין מותר אלא

בתל חרב בלאו הכי, אבל בבית שהיה בית הכנסת אסור, ולכתחילה בודאי צריך לזהר בזה.

מכירת יחיד בשלו- י"א שיחיד בשלו יכול למכור אפי' ס"ת ולעשות בדמיו מה שירצה (ומ"מ לכו"ע אינו רואה סימן ברכה בדמים הללו). ויש שאוסרים להשתמש בדמים אלא רק ללמוד תורה ברווח, או לישא אשה, (ואפשר דמותר גם לקנות גמ' ופוסקים ופירושיהם), וה"ה שאסור לפי זה במכירת ז' טובי העיר להשתמש בדמים שלא לצורך זה, ואם מכר יקנה בדמיה ס"ת אחר, ומהלבוש משמע דבז' טובי העיר מותר להשתמש בדמים. ואם הקדישו היחיד לקרות בו ברבים, או אפי' רק נתנו לציבור לקרות בו, אסור לכו"ע, (והעולם מוכרים ומשתמשים בדמים, וצ"ל שסומכים שכיון שכך המנהג היו כאילו התנו). ותשמישי קדושה המ"א מתיר ליחיד למכור ולהשתמש בדמים, ומהב"י משמע דאסור. ולגבי שאר ספרים השו"ע (יו"ד) כתב שאסור למכרם, ואפשר דאיירי בהקדישם לרבים לקרות בהם, אבל בלאו הכי הדבר תלוי במחלוקת הנ"ל.

מתנה- בית הכנסת ישן שבכפרים מותר לתתו במתנה ע"פ ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, וי"א שא"צ שיהיה במעמד אנשי העיר, (אבל שבכרכים אסור), וכן מותר לתת אבנים וקורות מבית כנסת ישן שהתפללו בו, אמנם אם נותנים לאנשי עיר רחוקה, שאין להם ולא יהיה להם שום הנאה בנתינה אסור, אא"כ נותנים להם כדי להתפלל, וכן מותר לתת להם ס"ת ושאר תשמישי קדושה.

החלפה- מותר להחליף או להלוות לבנים ועצים מבית הכנסת, והם יוצאים לחולין, ולכא' ההתר הוא אם מעלה אותם בקדושה, או להסוברים שאפשר גם על דבר כיוצא בו, ומהשו"ע משמע שגם להורידם בקדושה מותר, ואפשר דמיירי שיש בהם תיוהא.

משכון השכרה והשאלה- גם באופן שהותרה מתנה אסור למשכן או להשכיר או להשאל, אפי' ע"י ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, (והפמ"ג מתיר במעמד אנשי העיר, ובשעה"צ כתב דאסור), כיון שהגוף נשאר בקדושתו והמקבל משתמש בהם לחולין, וזה אסור אפי' אם משתמש במעות שקיבל על השכירות לקדושה חמורה יותר. והרא"ש מתיר להשכיר באופן שרוצים לבטלו מקדושתו אלא שאין מוצאים כעת למי למכרו, או שרוויחו יותר אם ישכירוהו, ולדעת הר"ן גם זה אסור. ואם משתמש בהם לקדושה כגון ס"ת לקרות בו, מותר לרוב בני העיר או לממונים להשאל, אפי' משל רבים ליחיד, או בית הכנסת להתפלל בו, אמנם אם קוראים או מתפללים בפחות מעשרה להע"ת אסור ולמ"א מותר. ובבית דוד מתיר לתת חפצי כסף של קודש לבטחון למלוה בלבד, אם המלוה לא משתמש בהם. ולענין מכירה על תנאי בתוס' משמע דשוה לשכירות ואסור, והריטב"א מיקל בזה.

מכירת זכויות- מי שיש לו זכות בלעדית לו ולזרעו על בנית בית הכנסת או שאר דברים שבקדושה, אם קיבל

זכות זו במתנה אינו יכול למוכרה לאחרים, ואם התנו בפירוש שיכול למכור זכותו, או שקנה זכות זו בדמים, יכול למכור זכותו, לאדם הגון כמותו.

שימוש בדמים לצורך מצוה- אם גבו מעות לבנין בית הכנסת, השו"ע מתיר להוציאם לדבר מצוה, י"מ דאיירי ע"ז טובי העיר במעמד אנשי העיר, ומותר לכל מצוה שהרי מותר אף לחולין, ולהט"ז מדובר לקחת את המעות בהלוואה ואח"כ יחזירו מעות אחרים, ומותר אף בלא ז' טובי העיר.

שימוש באבנים וקורות- אף דמדינא מותר ע"פ ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אף להוציאם לחולין, מ"מ לא יעשו כן, אלא אם יש להם דבר מצוה יגבו מן הציבור, ורק לפדיון שבויים יכולים להוציאם, וה"ה אם כבר בנאום אך לא גמרו את הבנין, ואם כבר גמרו את הבנין אף דמדינא מותר למכור לפדיון שבויים, אף בלא ז' טובי העיר, מ"מ אין ראוי לעשות כן אלא יגבו מן הציבור. וכן מותר מן הדין למכור לצורך קדושה חמורה, וכתב המ"א שזה מותר אפי' אין להם אלא ביכ"ג אחד, ומ"מ אין מוכרים ביכ"ג בשביל תיבה, ולא התירו אלא כשיש ביכ"ג אחר, או לצורך דבר נחוץ מאד, כגון שאין להם ס"ת לקרות בו, או נביאים וכתובים ללמוד בהם.

הנודר לתת קרקע לצורך בית הכנסת וא"א לבנות שם בית הכנסת, והקהל רוצים לבנות שם תלמוד תורה, אין הנודר יכול למנוע בעדם, ואם הנודר לא דר באותה העיר יכולים לשנותה אפי' לדבר הרשות, כיון שלא כפל תנאו, ואם הוא מבני אותה העיר יכול לעכבם מלשנותה אפי' לבית המדרש אם עומד וצווח, (אא"כ יש שם חבר עיר, או ז' טובי העיר במעמד הקהל), וראובן ג"כ אינו יכול לשנות ולחזור בו אפי' א"א כעת לבנות, דשמא השלטון יחזור בו.

אם אפשר לאסור בית הכנסת על אחרים- האוסר חלקו בבית הכנסת על יחיד או על רבים תיקנו הגאונים שאינו כלום, וי"א שמדינא אינו כלום. ואם השאיל את ביתו לבית הכנסת אינו יכול לאסור על אדם אחד משום חרם דרבינו גרשום אמנם אם אסר חל האיסור, וצ"ע, אבל יכול לאסור על כל הקהל, ואם השאיל לזמן י"א שאינו יכול לאסור בתוך הזמן, וכתב הרמ"א שאם התנה שיכול לאסור על מי שירצה (ומשמע שהתנאי הוא שיוכל לאסור גם על יחיד), או שלא השאיל אלא הניח להם להכנס לביתו, או שהשאיל להם מקום בביתו ואין עליו שם בית הכנסת, יכול למחות במי שירצה, וי"א דה"ה אם יש בית כנסת אחר בעיר, ואינו מוכרח.

חזקה במצות

מי שהיה בית הכנסת בביתו ימים רבים ואפי' רק מנין קבוע, או חבורה שהיו רגילים ללמוד בבית אחד כמה שנים, אין הציבור רשאים לעבור לבית אחר, ואפי' יש להם קצת טעם בדבר, (אמנם אם מקצת מהציבור רוצים

לעבור לבית אחר, או שרוצים לבנות בית כנסת קבוע, רשאים).

מי שזכה באיזה ענין של כבוד או מצוה אין מעבירים ממנו, (אא"כ יש טענה גמורה למערערים), ואפי' בדברים הבאים מזמן לזמן.

אנשים שהחזיקו לקבור מתים אינם יכולים למחות באחרים שרוצים לזכות במצוה, אא"כ הם חבורה ממונה שמניחים עסקיהם תמיד כשמגיעה לידם מצוה זו.

ישוב שלא היה שם ס"ת וקראו בשל יחיד ואח"כ קנו ס"ת, אינו יכול לטעון שיש לו חזקה שיקראו בשלו, ויקראו בכל שבת בס"ת אחר.

נאנס או שהעני ולא היה יכול לקיים המצוה שהוחזק בה ברשות הקהל (וברדב"ז כתב דה"ה בהחזיק זמן רב ולא מיחו), ונתנו את המצוה לאחר, אם היה יכול בזמן עניו או אנסו לתת מה שהיה רגיל ולא נתן איבד זכותו, וכן הדין אם יש ראייה שהתייאש, אבל אם לא היה יכול לתת מה שהיה רגיל, ועכשיו יש בידו לתת ורוצה לחזור ולזכות במצוה, חוזר למצוותו, ואין לשנות אפי' מעם הארץ לת"ח אם לא שיש טענה גמורה למערער. וי"א שאם אחר רוצה להוסיף במעות הרשות בידו, ולפי זה הדין הנ"ל הוא דווקא כשהאחר לא הוסיף במעות, או שזיכו לו שלא יוכלו להוסיף עליו, וברדב"ז מבואר דלא כדבריו, וצ"ע למעשה. ואם העשיר הראשון בתוך הזמן ששילם השני חוזר הראשון וישלם לשני כפי הזמן שנשאר.

ירושה במצוות- אין ירושה במצוות אלא המשלם יותר זוכה במצוה, ואם המנהג שיש ירושה יעשו כמנהגם, והברכי יוסף כתב בשם כנסת"ג שהבן קם תחת אביו במצוות.

פרנס שעבר משררתו מחמת אונס ומינו אחר תחתיו, כשיעבור האונס חוזר לפרנסותו, ולא יתנו גם לשני חלק משום איבה דראשון, ולא ינהגו בזיון בשני אלא ימנוהו לדבר מכובד אחר. ואם עבר מחמת עבירה אינו חוזר, והא"ר מסתפק דשמא דווקא ברופח דינא הכי.

דבר שיש בו ספק אם ניתן לקהל

כלים שנהגו להביאם לבית הכנסת בחגים י"א שכיין שלא פירשו שנתנים בתורת שאלה חלה עליהם קדושה משנשתמשו בהם, יכול להוציאם לחולין ולמוכרם, וכתב המ"א שעכשיו המנהג פשוט שנשארים ברשות הבעלים, וממילא הוי כהתנה בפירוש שלא תחול עליהם קדושה, וטוב להתנות להדיא.

ס"ת שהוחזק שהיה של אבותיו של ראובן והיה בבית הכנסת, י"א שאין הציבור יכולים להחזיק בו, אפי' אם היתה לבושה מעיל של ציבור ולא הקפיד, מפני שדרך להניח ס"ת לימים רבים, ועדים מבני העיר אינם נאמנים מפני שהם נוגעים בעדות, אא"כ יסלקו ידיהם ממנה ויש להם ס"ת אחר מדויק כמותה. וי"א שדווקא אם ברור שלא הביאה אלא לשם שאלה, אבל בסתמא

הקדישה לעולם, וכתב המ"א שעכשיו המנהג פשוט שיוכל למוכרו, וא"כ הוי כאילו התנה, ולפי זה לכו"ע אין להחמיר בדיעבד, ומ"מ לכתחילה טוב להתנות.

מת שנמצא כתוב בין שטרותיו שהקדיש כליו ואין על זה עדים ולא מסרו לקהל י"א דאפ"ה הוי הקדש, ואין דין זה ברור להוציא ממון.

ממה אין לעשות תשמישי קדושה ומצוה

מעילים שנשתמש בהם הדיוט אין לקנותם לצורך תשמיש קדושה (ולמצוה שרי), ואם נשתמשו בהם לע"ז אסור אפי' בדיעבד, וצריך למוכרם ולקנות אחרת. ושיראים ששימשו לנוי של ספרים פסולים של עובדי גילולים, אין לעשות מהם טלית או תשמישי קדושה.

אתנן זונה ומחיר כלב אסור מדרבנן לעשות מהם דבר של מצוה כגון לעשות מהקורות בית הכנסת או כלי בית הכנסת, או לעשות מהקלף ס"ת, וה"ה בשאר דבר מצוה, ובפמ"ג משמע שגם אין לעשות מזה ציצית וטלית מצוה. ודווקא מה שנתן לה, ואפי' הבטיח לה טלה אחד ונתן לה הרבה הכל אסור, אבל מעות שניתנו באתנן או תמורת הכלב מותר לקנות מהם דבר מצוה, וכן אם נשתנה מכמו שהיה מותר, ודווקא כשנתן לה קודם הביאה, אבל אם נתן רק אחר הביאה מותר, ומה שנתנה הנואפת לנואף מותר, ובנותן לזכר לשכב עמו אסור, ואשה שאינה אסורה בערוה אין בזה דין אתנן, וי"א שגם בחיבי לאוין אסור אפי' בדבר שאין ידוע בבירור שהוא אתנן, אבל בפנויה מותר, ובזונה נכרית אסור לכו"ע. ואם נעשית זונה ע"י חיבי כריתות או לאוין ובביאה זו אין איסור לאו או כרת, להרמב"ם אתננה מותר ולתוס' אסור, ודעת האחרונים להקל במחלוקת בענין זה, כיון דאינו אלא מדרבנן. ופנויה המופקרת אף לעכו"ם להתוס' כל אתנן שלה אסור, וגם לרמב"ם יש לאסור בעיר שרובה עכו"ם אא"כ יודעים שקיבלה זאת מישראל. אתנן זונה ומחיר כלב שהוקדשו אפשר דאסור להשתמש בהם לחולין וצריך גניזה, וצ"ע.

סימן קנ"ד:

מקומות תפילה שאין בהם קדושה

רחבה של עיר שמתקבצים שם לתפילה בתעניות, או בתים וחצרות שמתפללים שם באקראי, אין בהם קדושה, ומ"מ אין לנהוג בזיון במקום ההוא. ובית שדרים בו אין עליו שם בית הכנסת אפי' אם מתפללים שם בקביעות.

עזרות דינם כבתים וחצרות, ומ"מ י"ל שנחשב מקום קבוע לעצלנים, ובעיריות גדולות שדרך להתפלל שם בקביעות יש עליו כל קדושת בית הכנסת, אבל גן

ופרדס ואיצטבא שסביבה אע"פ שפתוחים לבית הכנסת אין שם קדושה, ואם הוא פתוח כנגד ההיכל, יש להחמיר שלא לנהוג שם קלות ראש.

בית ששכרוהו להתפלל בו לזמן מסוים אין בו קדושת בית הכנסת, מפני שביד המשכיר שלא להשכיר להם עוד, ומהעולת תמיד משמע דווקא במקומות שיתכן שהמלכות תסלקם משם בתוך הזמן, אבל בסתם שכירות לזמן הויא כמכורה לאותו זמן, וכן נכון לדינא. ואם שכרו את המקום לזמן ארוך כתב הפמ"ג שיש לו דין בית הכנסת, וכן נראה, אבל בלבוש לא משמע כך. וכתב השערי תשובה שאם הוא גם בית מדרש יש בו קדושה, ואיני יודע טעמו.

זהירות בקדושת תשמישי קדושה

תשמישי קדושה אף לאחר שבלו ואין עומדים לתשמישם עוד, יש בהם קדושה, ואסור להשתמש בהם או לזרוקם, וצריך לגנזם במקום המשומר, ולא מהני ז' טובי העיר להפקיע את קדושתם. אמנם תשמיש דתשמיש אפי' בעודם קיימים מותר להנות מהם. ותשמישי מצוה לאחר שעבר מצוותם מותר לזרוקם.

מה נקרא תשמיש קדושה- כל דבר שנוגע בקדושה בלי הפסק אע"פ שאינו כ"כ לכבוד, או שנעשה לכבוד ומונח על הקדושה אע"פ שאינו נוגע ממש, כגון טסי כסף ומכסה שהיו עושים לכבוד על התיק מקרשים שהיו עושים לספרים הוי תשמישי קדושה, אבל המכסה שנעשה לשמור את המכסה שעל הקרשים הוי תשמיש דתשמיש, וכן כל כיוצא בזה.

תיק של תורה נביאים וכתובים או שאר ספרי קודש הוי תשמיש קדושה, וכן תיק של מזוזה, ורצועות התפילין או התיק שלהם בין תפילין של יד בין תפילין של ראש.

ארון הקודש- אם הוא עשוי לכבוד התורה הוי תשמיש קדושה, אבל אם נעשה לשמירה כגון שיש חלל בחומה אין בו קדושה, (ולשיטת המאירי ורבינו ירוחם יתכן דיש בו קדושה אף כשנעשה לשמירה, וצ"ע), ואם הספרים מתקלקלים שם אפי' אם הוא עשוי לנוי אין בו קדושה ומותר לסותרו, ואם עשו בתוך החלל ארון עץ יש בו קדושה (וה"ה הבגד ששוטחים על הספרים כדי שלא יתקלקלו יש בו קדושה). ואסור להניח בתוך הארון קודש ספרים אפי' לזמן קצר ואף כשהס"ת אינו שם, ויריעות ס"ת פסולים בספר חסידים אוסר להניחם ובמ"א כתב דאפשר שמותר ובא"ר כתב שהמנהג להקל. והט"ז מפקפק קצת על המנהג לשים בהושענא רבה נר דולק בארון הקודש. ארון קודש שעשאוהו עד שיהיה ארון קודש טוב יותר, כשעשו את השני נתבטלה הקדושה מהראשון ומותר לשים בו ספרים.

הפרוכת- בזמן התלמוד שהיה מצוי שהיו משתמשים בה לס"ת היה לפרוכת דין תשמיש קדושה, אבל בזמננו אין עליה אלא קדושת בית הכנסת, ומותר לעשות ממנה

מפה לבימה, (וצ"ע איך עושים ממנה חופה לחתנים, ואפשר שלב בי"ד מתנה עליה). וגם הכלונסאות שעליהם תלויה הפרוכת יש להם רק קדושת בית הכנסת, אמנם אסור לעשות מהם את העצים לסימון מקום הקריאה בס"ת, דהוי הורדה בקדושתם דאינם אלא לסימן בעלמא, אך אם תולים אותם על הס"ת לנוי מותר.

ארגז שנותנים בו בקביעות ס"ת (אפי' אם הוא מונח בתיק) אף שלא זומן לכך, או שזומן לכך אע"פ שעדיין לא נתנו בו אלא רק פעם אחת, והשולחן שעומד על הבימה שנותנים עליו ס"ת (אף שמניחים את הס"ת על מטפחת מ"מ לפעמים נותנים את הס"ת בלי מטפחת, או שהמטפחת נשמטת קצת והשלחן משמש לס"ת) הוו תשמיש קדושה. וספרים שלנו המכוסים בניר ובעור או בקרשים, ומניחים אותם בתיבה, נקראת התיבה תשמיש דתשמיש.

מטפחות ס"ת אסור לכבסם במי רגלים או שאר דבר המסריח (וכן שאר תשמישי קדושה). ואם המטפחות בלו יכולים לעשות מהם תכריכים למת מצוה. ורקב המטפחת (והספרים) יש בהם קדושה וצריכים גניזה.

גניזת כתבי הקודש- ס"ת שבלה או נביאים וכתובים הכתובים בעור ובגלילה ובדיו מניחים אותו בכלי חרס וגונזים אותו בקבר ת"ח, אפי' לא שנה אלא הלכות והיינו משניות וברייתות ולא שימש ת"ח בגמ' שהיא הסברת טעמי המשנה. וה"ה שאר ספרים צריך לגנזם ואסור לשורפם, וכתב הרמב"ם שהמאבד כתבי קודש עובר בלאו ד"לא תעשון כן לד' אלוקיכם", וכן יש ליזהר בכל תשמישי קדושה.

זהירות בקדושת הספרים- אסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגן מפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה הוא עושה, ואם השמש זורחת על הספר שלומד בו יש להקל בשעת הדחק, ולהניח ספר תחת ספר שלומד בו כדי להגביה את הספר שלומד יש להתיר, ואם הספר הראשון מונח מותר לכו"ע, ואסור לשרטט קונטרס על הספר אא"כ כבר כתב שם ד"ת שאז יש להקל לצורך, ולא יניח קונטרס ריק בתוך הספר, ואסור לכתוב חשבונות בספר או לנסות בו את הקולמוס. והמדבקים בלוחות הספרים כתבי הקודש יש למחות בידם דשמא יאבדו ועוד שהרי מורידם בקדושתם.

שינוי בשימוש תשמישי הקדושה- אסור להוריד מקדושת תשמישי הקדושה, ועל כן אסור לעשות מהתיבה (-ארון הקודש) כסא לס"ת (-בימה), אבל מותר לעשות מהתיבה הגדולה תיבה קטנה, או מכסא גדול כסא קטן, אבל אסור לעשות ממנו שרפרף לכסא, ומותר לעשות מוילון גדול וילון קטן או כיס לס"ת, אבל לא כיס לחומש, ואסור לכרוך מפה של ס"ת על הנביאים, ומפה

של הבימה אסור לפרוס על העמוד של החזן, אמנם מותר לתלות מפה של ס"ת בכותל בית הכנסת, או להניח על העמודים את כלי הכסף שמניחים על הס"ת, כיון שאינו תולה אותם לשם תשמיש.

העברת המעיל מס"ת לס"ת- מטפחות שנקנו ע"י הגבאים, או תורם ס"ת שהביא לבית הכנסת גם מעיל, מותר להעביר את המעיל לס"ת אחר, אבל התורם ס"ת עם מעיל השו"ע כתב שאסור להעבירו לס"ת אחר, ויש מתירים. ולשיטת הרמ"א אף דהלכה כדעה ראשונה מ"מ מותר משום שלב בי"ד מתנה עליהם, וצ"ע אם שייך התר זה גם בס"ת שלא נקנה על דעת לתורמו לבית הכנסת.

תנאי בתשמישי קדושה- אם התנו בתחילת העשיה שיוכלו להשתמש בארון קודש או בשאר תשמישי קדושה מותר להשתמש בו תשמיש חול (אפי' בזמן שהס"ת שם), אבל תשמיש מגונה אסור.

לב בי"ד מתנה- נהגו להנות כמה הנאות מדברי קדושה אע"פ שלא התנו שיוכלו להשתמש, וכגון מטפחות של ספרים ובימה ומעיל הס"ת, דלב בי"ד מתנה עליהם מעיקרא כדי שלא יבואו בהם לידי תקלה, והיינו דווקא בבית הכנסת, ומבורר המנהג להקל בו, וא"א ליזהר בו, אבל בלאו הכי אסור. אך ראוי לכל אדם התורם דבר לבית הכנסת או הגבאים הקונים איזה דבר, להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם.

שימוש בעטרות הס"ת- הנוהגים להניחם בראש הקורא בסיום התורה אין למחות בידם, אבל המניחים אותם בראש החתנים מוחים בידם, אם לא שהתנו בהדיא.

שימוש בדבר שהיה לעבודת כוכבים

נרות שניתנו להדלקה בבית עבודת כוכבים, אם לא הודלקו מותרים אף לגבוה, ואם כבר הודלקו וכיבה אותם השמש או שעוה הנוטפת מותרים להדיוט ואסורים לגבוה, כגון להדלקה בבית הכנסת או כל הדלקה של מצוה, וכן כל דבר מצוה אין עושים מדבר שנעשה לעבודת כוכבים.

מנורות שהיו בבית אלילים מותרים להדיוט אחר שביטלם העכו"ם ואסורים לבית הכנסת או למצוה, והא"ר מצדד להקל בזה.

ספסלים העשויים רק לישיבה ולא לנוי מותרים לבית הכנסת גם בלי ביטול.

בית תפלה של עכו"ם המ"א מתיר לעשותו בית הכנסת, והא"ר נוטה להחמיר שלא לעשותו בית כנסת קבוע, וכמדומה שהעולם נוהגים להקל, אמנם אם דרך להעמיד שם את אליליהם אסור לגבוה ומותר להדיוט, ואף אם מניחים את הע"ז בתיבה אסור (ודלא כגדול אחד שצידד להקל בזה), אמנם אם המקום רק שכור לע"ז אפשר שיש לצדד

להקל אף באופן זה. ואם מעמידים את הע"ז על הכיפה שעליה אין הבית אלא תשמיש דתשמיש לע"ז.

מומר עובד כוכבים שתרם איזה דבר לבית הכנסת אסור להשתמש בו, וה"ה מומר לחלל שבת בפרהסיא או מומר להכעיס אפי' באחד משאר עבירות, אמנם אם נתנו מעות שיכתבו ס"ת בשמם מותר.

שימוש בשמן מאוס- עכבר שנמצא בשמן של בית הכנסת אם השמן מאוס אסור להדליקו בבית הכנסת, ואפי' אם יש שישים כנגדו אסור, (ויש מתירים כשיש שישים כנגדו), והפמ"ג מצדד דה"ה לשאר הדלקה של מצוה שאסור אם הוא מאוס לו.

שימוש בנר של בית הכנסת- נר שנדרו לתורמו והדלקה בבית הכנסת מותר לקרות בו דברי תורה, ובמקומות שהגזברים עושים נרות ודרך לקחתם במוצאי שבת מותר להשתמש בהם תשמיש חול, אבל באלו הקבועים על המנורה אסור. ולהדליק מהם נר של מצוה מותר, וכן כדי לחפש מעותיו אם ירא שנחבאו גנבים בבית הכנסת מותר, אבל להדליק מהם נר של הדיוט יש אוסרים, וי"א שרק בשעה שהם דולקים למצותם אסור אבל כשצריך לכבותם מותר, וכתב הרמ"א שלא נהגו להזהר בכך ומדליקים מהם נר כשהוא צורך גדול, כגון לחפש מעות, ולהדליק מהם מקטרת של טבק אסור בנר של תפילה ומותר בנר של יארצייט שדולק כל המעת לעת. נר של הבדלה אחר שהבדיל מותר להדליק ממנו אבל לא יקודם.

דיני חלוקת דברי קדושה

ספר תורה- בני כרך שקנו ס"ת ויצא אחד מהם א"צ לתת לו כלום, ואם התנו שאם יצא יתנו לו חלקו, נותנים לה כמה שהוא נתן אפי' אם הס"ת התייקר, ואפי' אם לא ברור שכוונתם היתה כך מ"מ הם מוחזקים, ולפי טעם זה אם הוזלו הספרים נותנים לו כשער הזול, אמנם אם התנאי הוא שיכול לתת דמים ולקחת את הס"ת אינם מוחזקים. (אמנם שותפים שקנו ביחד בית והתנו שיכול ליטול חלקו בדמים והתייקר הבית, צריכים לתת לו לפי חלקו).

בית הכנסת- אם הוצרכו בני העיר מחמת איזה סיבה לחלוק עצמם לשניים, אם יש חפצים שהקדישם יחיד ולא נשתקע שם הבעלים, יכול הוא או יורשיו לקחתם עמו לבית הכנסת שהוא מתפלל בו, ואם נשתקע שם הבעלים אע"פ שידוע מי הקדישם אין לו כח יותר מאחרים. ודברים שנקנו מקופת הקהל י"א שיחלקום לפי האנשים בני י"ג ומעלה, והמ"א כתב שגם לנשים וטף יש חלק בכל הדברים, ודברים שא"ל לחלקם יחלקום לזמן לפי הזכות שיש להם בהם.

קהל שברחו ואחד שמר על כלי הקודש וחזרו רובם מחויב לתת להם את כלי הקודש אע"פ שהוא תרם אותם ואינו רוצה לחזור ולהתיישב באותו קהל.

הקונה מצוה לשנה וגירשם המלך, אם בשעה שקנה היתה הגזירה ידועה, אם לא התנה כמשפטי התנאים צריך לשלם, ודעת רעק"א שכל שגילה דעתו שאינו קונה אלא בדווקא דבר זה סגי.

המוצא דבר בחצר בית הכנסת או בבית הכנסת זכה בו, ובמגן גבורים כתב שנחלקו בזה הראשונים.

התורם דבר לבית הכנסת יכול לתבוע שיכתבו שם את שמו, אבל אינו יכול לתרום בעל כרחם. וגבאי ששכר פועלים לעשות איזה דבר אינו יכול לתבוע שיכתבו את שמו, אא"כ עשה בעצמו.

מעשה באחד שבנה בית הכנסת ולא הסכים שישתתפו עמו הקהל כדי שיהיה לו ולזרעו לשם, וכלה זרעו.

סימן קנ"ה:

תלמוד תורה

אחרי שיוצא מבית הכנסת ילך לבית המדרש ללמוד ואם התפלל בבית המדרש ילמד שם, ואפי' אינו יודע ללמוד אלא מעט יקבע ללמוד מה שידוע, ואם אינו יודע ללמוד כלל מ"מ יש מצוה להתעכב בבית המדרש ויקבל שכר על ההליכה, ואם יוכל להבין יקבע עצמו לשמוע שיעור בהלכה או באגדה וזה יעלה לו במקום לימוד, ויזכה לשבת בין החכמים לעת"ל.

מצות תלמוד תורה- מצות ת"ת אין לה שיעור, והאדם מחויב ללמוד כל זמן שיש לו פנאי, ואם הוא מבטל מלימוד התורה הרי הוא קרוב ל"כי דבר ד' בזה", ומיפר ברית.

קביעות עיתים לתורה- מלבד חיוב ת"ת הנ"ל צריך לקבוע עיתים לתורה בכל יום ביום ובלילה, וזמן זה יהיה קבוע שלא יעבירונו בשום פעם, אף אם הוא סבור להרויח הרבה (ויאמין שלא יחסר לו מזונותיו עי"ז), ואם נאנס ולא למד בזמן הקביעות ישלימנו בלילה, וטוב שזמן הקביעות יהיה אחרי התפילה, ואם נאנס ואינו יכול ללמוד בקביעות ילמד לפחות פסוק אחד או הלכה אחת. ויקבע זמן ללמוד בין מנחה למערב כדי לקיים קביעות עיתים לתורה בלילה. ובעונותינו הרבים יש שאינם קובעים ללמוד אפי' זמן מועט, מפני שאינם יודעים גודל החיוב בזה, ועיין בבה"ל שמאריך בגודל החיוב, ובעונש המתרפה בזה.

חייב אדם ללמוד בכל יום תורה שבכתב והיינו תנ"ך, ומשנה וגמרא ופוסקים.

לימוד הלכה- בעלי בתים הלומדים רק שלש או ארבע שעות ביום לא ילמדו רק גמרא דבזה אינו יוצא, אלא ילמד גם ספרי פוסקים כל אחד כפי השגתו, ומי שאינו יודע ללמוד אלא מעט טוב שעיקר לימודו יהיה בהלכה למעשה, ואם אינו מבין ילמד כל מה שיודע.

מעלת הלימוד בחבורה- אף שגם הלומד יחיד מקיים מצות ת"ת, מ"מ לכתחילה מצוה להדר כל מה שיכול ללמוד בחבורה, דברוב עם הדרת מלך, ומיתבן מילי בספר הזכרונות, ושלומדים בעשרה קדמה שכינה ואתיא, ועי"ז התורה נקנית, והקב"ה נושא פנים לישראל.

קדיש דרבנן- המנהג בכל קהילות ישראל ללמוד בחבורה אחר התפילה, ואם למדו תורה שבע"פ אומרים קדיש דרבנן (אבל לא על פסוקים), ואין מעכב לענין הקדיש אם למדו בעשרה, אלא שיהיו עשרה בבית הכנסת, וגם מי שלא למד יכול לומר את הקדיש.

חשבון הנפש- בשבתו פנוי יחשוב בענייניו, ויכנס בליבו יראת שמים, ויבדוק אם יש צד עבירה במשא ומתן שלו ויפרוש ממנה.

פת שחרית ושמירת הבריאות- קודם שילך לבית המדרש יכול לאכול פת שחרית אם רגיל בזה ויאכל אז רק מעט, וטוב שירגיל בזה כי הוא מבטל חלאים רבים, ומצוה להנהיג עצמו במידה והנהגה טובה לשמור בריאותו, כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתעלה.

סימן קנ"ו:

הנהגת האדם

משא ומתן- אחרי התפילה והלימוד ילך לעסקיו, דתורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון, כי העוני יעבירו על דעת קונו, ומ"מ לא יעשה מלאכתו עיקר אלא מלאכתו עראי ותורתו קבע, ושניהם יתקיימו בידו, וישא ויתן באמונה שלא ימצא בעסקו שום גזל ותרמית, ויעשה רק בכדי פרנסתו כדי ההכרח שא"א בלעדיו, וכדי שלא ירמה אותו היצר יתבונן אילו היה חייב לזון את חברו ולהלבישו כפי ערכו, מה היה חושב שהוא הכרחי, ויזהר מפתוי היצר שמפתהו לעסוק בפרנסתו כל היום. ואם יש לו מי שרוצה להספיק צרכיו כדי שיעסוק בתורה לא שייך דבר זה. וזהו לכלל העולם, אבל היחידים יכולים לעסוק רק בתורה, והקב"ה בודאי ימציא להם פרנסתם.

הנהגת האדם צריכה להיות בדרך המיצוע, שלא יקמץ יותר מידי ולא יפזר יותר מדי, וכן בכל המידות, חוץ מגאווה וכעס שצריך להתרחק מהם עד הקצה האחרון.

כמה מצוות מצויות

שבועה- יזהר מלהשבע אפילו על אמת, ויזהר משותפות עם העכו"ם שמא יתחייב שבועה, והרמ"א

כתב שיש מקילים בזה בזמן הזה שאינם נשבעים בעבודת אלילים, ואף שמזכירים שם ע"ז כוונתם לשתף שם שמים ודבר אחר, ואין בזה לפני עוור כיון שאינם מוזהרים על השיתוף, ולישא וליתן עמם בלא שותפות מותר מלבד ביום אידם.

אהבת הבריות- מצוה על כל אדם לאהוב כל אחד מישראל כגופו, ויספר בשבחו (אך לא לפני שונאו) ויחוס על ממונו, והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב, וגר יש מצוה נוספת לאוהבו, והשונא אחד מישראל בליבו עובר בלא תעשה, אבל רשע שעבר מצוה שאיסורה מפורסם ולא קיבל תוכחה מצוה לשנאותו, והמכה את חבירו ומחרפו אינו עובר בלאו ד"לא תשנא" אלא משום "לא יוסיף להכותו" או משום "לא תונו", ואם הכלימו עובר גם על "לא תשא עליו חטא", ומי שחטאו לו מצוה שיוכיח עד שלא ישאר לו קפיידא, אבל לא ידבר קשות עד שיכלימו, אלא יוכיחו בסתר בנחת ובלשון רכה.

יתומים ואלמנות חובה ליזהר בהם אפי' אם הם עשירים גדולים, שלא יעבור כל "כל אלמנה ויתום לא תענון", אמנם רב שכוונתו ללמדם אינו עובר, ומ"מ יתנהג עמהם ברחמים גדולים יותר משאר בני אדם. ויתום היינו בין מאב ובין מאם, ושיעור יתום הוא עד שיכול להסתדר לבד כשאר הגדולים.

רכילות ולשון הרע- המרגל בחבירו עובר משום "לא תלך רכיל בעמך" ולשון הרע הוא חמור יותר וגם הוא בכלל לאו זה, ואסור אפי' על אמת, וכל דבר שגורם אם ישמע איש מפי איש לנזק או צער לחבירו הוא בכלל לשון הרע.

כמה איסורים- יזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה. אסור להחזיק במחלוקת. אסור ליקום או ליטור (בין בשאלת כלים בין במניעת צדקה). לא יוציא דבר מגונה מפיו, ולא יתן עצה שאינה הוגנת, ויזהר מליצנות וחניפות, ויתרחק משקר בתכלית הריחוק (מלבד מפני השלום שמותר לשנות וכן במסכת בפוריא ובאושפיזא). אסור להחניף לעובר עבירה, ואם מתיירא שלא ירגנו מותר. אסור לשוח שיחת חולין (גנאי וקלות ראש). אסור לאכול או לשתות כדרך הזולל וסובא בימי הנערות, וגם אחר ימי הנערות הוא מגונה ומכוער ביותר, ולרמב"ן זה בכלל "קדושים תהיו"

כמה מצוות- מצוה להתוודות על כל חטא שחטא. וצריך לדון כל אדם לכף זכות. ומצוה ללכת בדרכי הקב"ה שהוא רחום וחנון. מצות עשה להתדבק בחכמים ותלמידיהם בכל מיני החיבור כדי שילמד ממעשיהם.

ידיעת כל המצוות- יש עוד הרבה מצוות המוזכרים בשו"ע או בספרי המצוות, ונכון מאד שילמד אותם כל אדם ויהיה בקי בהם, ועי"ז יהיה ביכולתו לקיימם.

סימן קנ"ז:

קביעות סעודה

זמן קביעות הסעודה הוא בשעה רביעית, ופועלים בשעה חמישית, ות"ח העוסק בלימודו בתחילת שעה שישית, ולא יאחר יותר עכ"פ מסוף שעה שישית, והמאחר היו כזורק אבן לחמת שאינו לא מעלה ולא מוריד, אם לא טעם מידי בצפרא, ומ"מ גם אם טעם בבוקר לכתחילה נכון לקבוע סעודתו בשעה שישית.

חישוב השעות הוא מתחילת היום, ואם קם ממיטתו אח"כ מונה משעה שקם ממיטתו. והשעות הם שעות זמניות.

הגהגות האכילה- טוב שישים אכילתו ביום קלה מבלילה, ויקיים הא דכתיב "בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע" ואם חלש ליבו יאכל ב' פעמים ביום, ולא ימלא כריסו בפעם אחת, ולא יבשל או ישאר מזון ליום אחר כדי שיבקש בכל יום על מזונותיו. טוב שיפנה קודם סעודתו.

סימן קנ"ח:

נטילת ידים

טעם התקנה- א' כיון שהידים עסקניות ונוגעות בכל דבר ("א משום זיעה ו"א משום דבר טמא, והנוגע בזיעה באמצע הסעודה ג"כ צריך נטילה) אסור מד"ס לאכול תרומה בלא נטילה, וכדי שיהיו הכהנים רגילים בזה תיקנו שכל אדם יטול ידיו, וגם עכשיו לא בטלה תקנה זו כדי שיהיו רגילים בזה כשיבנה בית המקדש. וטעם נוסף משום נקיות וקדושה.

דיני הנטילה- חיוב נטילת הידים הוא אפי' אם אינו יודע להם שום טומאה או לכלוך, וצריך ליטול בכלי ואם לא נטל בכלי אינו נטילה אף אם אין ידיו מזהמות, ויטול את שתי ידיו אף אם אינו אוכל אלא באחת, וטוב שיטול ימין תחילה, ויברך על נטילת ידים

מה חייב בנטילה- הבא לאכול פת שברכתה המוציא יטול ידיו, אבל על פירות או על פת שאין מברכים עליה המוציא א"צ נט"י. ולחמניות דקות אע"פ שהם מה' מינים, או פת הבאה בכיסנים שלא קבע עליה סעודה א"צ נטילה, אבל אם קבע עליה סעודה צריך נטילה כמו

שצריך לברך המוציא וברכת המזון, ואם באמצע האכילה נמלך לקבוע סעודה יש במה שעומד לאכול כדי שיעור קביעות סעודה צריך נט"י והמוציא. ואם אכל פת כדי למתק את חריפות השתיה באופן שא"צ לברך המוציא י"א שא"צ נט"י ו"א שצריך, ויטול ידיו ולא יברך, ובפחות מכזית יש להקל. ופת שאינה מה' מינים א"צ נטילה אף אם קבע סעודה עליהם.

שיעור האכילה החייב בנטילה- אם אוכל פת פחות מכביצה (אף בלא קליפתה) יטול ידיו ולא יברך, ולהגר"א יטול ויברך. ואם אוכל פחות מכזית י"א שא"צ נטילה וכן פסקו כמה אחרונים, ו"א שיטול ידיו ולא יברך, ונכון להחמיר בזה.

הנוטל ידיו לפירות ונוטלם בתורת חיוב הרי זה מגסי הרוח אפי' אם אינו מברך, ואם ידיו אינם נקיות שצריך מדינא לרחוץ ידיו משום הברכה, מותר ליטלם בדרך רחיצה ולא בדרך חיוב נטילה, וכן כשידיו נקיות מותר ליטול משום כבוד הברכה.

נט"י בדבר שטיבולו במשקה

האוכל דבר שטיבולו במשקה אפי' ירק או פירות או בשר, ולא נתגב, צריך נטילה בלא ברכה (ולהגר"א יברך). אפי' אם אינו נוגע במשקה, ואפי' אם אינו מטבל אלא את ראש הירק או הפרי, ואפי' שיקעם כדי לנקותם. אמנם דבר שאין דרך שיהיה עליו משקה אינו חייב בנטילה, דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו. והטובל אצבעו ומוצץ א"צ נטילה.

מה נקרא משקה- משקה היינו אחד מז' משקים, יין. דבש דבורים אבל לא של תמרים, ומרקחת המטוגנת בדבש והדבש אינו קרוש להט"ז הוא משקה ולהמ"א אינו משקה, והחיי אדם הכריע שאם כבר היה עליו שם דבש הוא משקה, אבל אם היה מעורב בשעווה והתיכו על המרקחת א"צ נט"י, ואם אוכל המרקחת ע"י מזלג יש להקל, ומרקחת המטוגנת בסוכר לכו"ע לא היא משקה. שמן זית אבל שאר שמנים משמע שאינם משקה. חלב או מי חלב וחמאה שנימוחה, ודבר המטוגן בחמאה כשהיא לחה צריך ליטול ידיו, אבל דבר המטוגן בשומן או במי ביצים א"צ נטילה, ובחיי אדם כתב שחמאה שנימוחה רק אחרי שנתנו את האוכל אין עליה שם משקה, וה"ה אם טבל מאכל חם ועי"ז נימוחה, אמנם אם טבל אחרי שנימוחה עוד פעמים מסתברא שצריך נטילה, וחמאה קרושה היא כאוכל. טל. דם, כדי נסבה ודם דגים וחגבים אינו משקה, ושמא מיירי כשאוכל מפני רפואה ופיקוח נפש. ומים.

י"ש שטובל בו לעק"ך לא חשיב משקה משום שהוא ממי פירות, ואם המים הם הרוב צריך נטילה ואפי' בפחות מכזית.

משקה שנקרש ואין בו טופח ע"מ להטפוח לא חשיב משקה, ודעת התוס' שדין זה הוא אפי' אם חזרו ונימוחו, מלבד יין מים וחלב. ומלח קרוש אין עליו שם משקה, אך אם הוא לח ונעשה ממים הוי' משקה, ואם נעשה מהקרקע הפמ"ג מצדד להקל.

מיץ הנסחט מפירות לא חשיב משקה.

לענין הלכה המ"א הביא שהעולם נוהגים שלא ליטול, ויש להם על מי לסמוך, אבל הרבה אחרונים החמירו מאד בדבר, ועל כן אין להקל לאכול בלי נטילה, (ואפשר שיש להקל כשכורך ידיו במפה או כשלוש כפפות), אמנם באוכל פחות מכזית אין להחמיר.

מוהל היוצא מן הבשר לא חשיב משקה, אך בשר צלי שמשקה טופח עליו ממים שהודח בהם הוי' משקה,

(אלא שאינו מצוי, ודעת הגר"א שבאופן זה גם על המוהל יש שם משקה).

נט"י לתבשיל- בשו"ע כתב שאם הרוטב טופח הוי' דבר שטיבולו במשקה, ואם הם נגובים דינם כפירות, והאחרונים הסכימו שמיני תבשיל א"צ נטילה כיון שדרך לאוכלם בכף, ואפי' אם נוגע בהם במקרה בתוך הכף א"צ נטילה, וכן נוהגים, אבל דבר שדרך ליגע בו ביד צריך נטילה אע"פ שאוכלו ע"י כלי.

פירות המבושלים במים נחלקו האחרונים אם צריך לזה נט"י, ונכון להחמיר לאוכלם בכף אם משקה טופח עליהם, ופירות כבושים נכון להחמיר ליטול ידיו אם לא שנתנגבו המים שעליהם.

שמירת הלשון חלק שני:

פרק כ"ז: התעוררות לקיום כל המצוות ללא יוצא מהכלל- עיקר שכר המצוות שבין אדם למקום או העונש כשעובר עליהם הוא בעולם הבא, ונקרא צדיק או רשע, והמצוות שבין אדם לחבירו השכר והעונש הוא גם בעוה"ז, ונקרא רע או טוב. וצריך האדם לזרז עצמו בין במצוות שבין אדם לחבירו ובין במצוות שבין אדם למקום, ומצינו בלוחות שלוח אחד הוא מצוות שבין אדם למקום והשני בין אדם לחבירו, ושניהם היו שוות לגמרי ונראים כלוח אחד, וזה לרמז שאין האדם שלם אלא כשחביבים לו כל דברי ד'. ואין לחשוב על איזה מצוה שהיא רק לכתחילה כדי ליפות את האדם, אלא כולם מוכרחים לאדם, וכמו שאמר הפסוק "לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת... כי הוא חייכם" שכל מצוה נותנת חיות לאבר אחר, וכמו ש"ת שחסר בו אות אחת אין עליו קדושת ס"ת, כך מי שאינו מאמין אפי' באות אחת אינו בכלל ישראל ואין לו חלק לעוה"ב. ובאמת כל ישראל מאמינים, אך יזהר האדם שלא יורגל באיזה עבירה שתיעשה בעיניו כהתר שזהו עוון פלילי, ועל כן יזהר האדם מאד בזה וטוב לו.

פרק כ"ח: התעוררות גדולה בחומר עוון גזל- יש אנשים שקל בעיניהם איסור גזל, להונות בני אדם בכל מיני תחבולות, ואינם יודעים כי בנפשם הוא. והנה מצינו שיוצא עי"ז מכלל רעך ועמיתך והוא פסול לעדות. וכן מצינו שגנב שאין לו מה להשיב נמכר בגניבתו, ויורד מקדושתו שמותר לישא שפחה, ובניו יהיו עבדי עולם, וכל זה כדי שיוכל להחזיר את הגזילה ולא ישאר עליו העוון לעולם ויצטרך עי"ז לחזור ולבוא בגיהנום בגלגול, (שהרי עונשי שמים אינם לרעת החוטא אלא כדי לנקותו מהחטא).

פרק כ"ט: התעוררות שינצל האדם את כל ימיו בעולם הזה לתורה ומצוות- איתא באבות "אם אין לי מי ליי" והיינו שאם לא יתעסק האדם בעצמו בתורה ומע"ט, אין מי שיעשה זאת עבורו, (אמנם מה שמחזיק תורה מכספו הרי זה מכח מעשיו). "וכשאני לעצמי מה אני" כי גם אם ינצל את כל זמנו הרי הזמן קצר והמלאכה מרובה, וממילא חובת האדם לנצל את כל שעותיו הפנויות לתורה ומצוות, (והעמל לפרנסת משפחתו וכ"ש לשלם למי שמלמדם תורה הרי עמלו הוא לעשות רצון ד', אבל העמל למותרות מה ישא בעמלו, וכ"ש המפזר כסף לחינוך המסיר את בניו מתורת ד' מה ישא בעמלו וגם יתן ע"ז דין וחשבון). "ואם לא עכשיו אימתי" שכמו שהמהלך בטל ביום השוק יגוע ברעב כל השנה, כך כל ימי האדם בעולם הם כמו יום השוק, ואם יתנהג בעצלות וישבות מעבודתו, תגוע נפשו בעולם הבא, כי אין האדם אוכל בעוה"ב אלא ממה שהכין לו בעוה"ז. וכיון שהעוה"ב הוא ימים ושנים לאין מספר, צריך האדם לזרז עצמו מאד בעוה"ז, הן ע"י עצמו והן ע"י חינוך בניו או תלמידיו. עוד כלול בזה שלא יחשוב האדם שישלים מחר מה שחיסר היום, או שיחשוב שיש לו עוד הרבה שנים לחיות ולעשות מצוות, כי כל יום הוא חיוב בפני עצמו, ויתבעו ממנו כל יום שחיסר מעבודת ד'.

פרק ל': מי שלא שומר את כוחות הדיבור השמיעה והראיה בעוה"ז פוגם לעצמו כוחות אלו לעוה"ב- הנה כוחות הדיבור השמיעה והראיה אינם כוחות חומריים, אלא הם כוחות שהטביע הקב"ה בנפש, שהיא תראה דרך

העיניים ותשמע דרך האזנים ותדבר דרך הלשון, וכאשר- "ישבו העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה", יצטרך האדם חושים אלו יותר ממה שהוא צריך אותם בעוה"ז, ואם הוא לא נזהר בכוחות אלו בעוה"ז חושים אלו מתקלקלים, ולא יוכל להשתמש בהם בעוה"ב. והנה כח הראיה אם לא נזהר מראיות אסורות לא יוכל לעת"ל לראות באור הנשמה, וכמה יצטרך על מה שבשביל הנאות קטנות השחית את עיניו, וכח הראיה הוא הפתח של היצר הרע להכניס כח החמדה והתאוה בלב האדם. וכח השמיעה באמת הוא כח טוב, שעל ידה יכול לשמוע מוסר החכמים, והרבה מצות האדם מקיים ע"י השמיעה, וקבלת התורה היתה ע"י שמיעה, אמנם גם לדבר רע השמיעה פועלת הרבה על נפש האדם, וכפי מה שקלקל את כח השמיעה בעוה"ז, כך לעת"ל לא יהיה לו כח לשמוע דברי אלוקים חיים. וכח הדיבור הוא הכח שבו האדם נבדל מהבעלי חיים, ובו האדם מדבר בפני הקב"ה, ועוסק בתורתו שהיא תכלית הבריאה, וע"י כל דיבור בד"ת מתווספת עליו קדושה, ומקיים מ"ע על כל דיבור, (ולכן אין רשות לבטל מלימוד התורה עבור מצוה שיכולה להעשות ע"י אחרים, כי בזמן של מצוה אחת יכול לקיים מצוות רבות ע"י הדיבור), ומאיך יכול בשעה אחת לדבר מאות דיבורים אסורים ולהזיק את כח הדיבור, ולעת"ל ינטל ממנו כח הדיבור, וגם התשובה קשה יותר בזה כי אינו נראה אצל האדם כעוון, ואם אין תשובה אין מחילה. ונמצא שיש לאדם לשמור מאד כוחות הראיה השמיעה והדיבור, ואם אירע שנתקלקלו יראה לשוב בתשובה שלימה בקבלה אמיתית עם גדרים שלא ישוב עוד לחטוא.

פרק ל"א: התעוררות גדולה לתפילה בציבור- בעונותינו הרבים בזמננו התגבר היצר מאד לבטל לימוד התורה מבני ישראל, ועוד מתחזק היצר בהדרגה לבטל מצות תפילה ותפילין, ועל כן יש להתעורר בגודל הענין שיש בתפילה בציבור. והנה חייב האדם ללכת עד קרוב לשיעור מיל כדי להתפלל בציבור (ובמהלך בדרך עד ד' מילין), ומי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לשם להתפלל נקרא שכן רע.

והנה יש מעלות רבות לתפילה בבית הכנסת- א' שכן ההליכה לבית הכנסת. ב' מה שמוסיף ללימוד בבית הכנסת (ואבל העושה מנין בביתו יצא שכרו בהפסדו, שעיקר התיקון והזכות לנשמת אביו הוא ע"י תורה וחסד). ג' שמלמד אחרים לבוא ג"כ לבית הכנסת ומקבל שכר גם עבורם. ד' אינו דומה מעטים העושים את המצוה למרובים, וזה שייך מלבד על מצות התפילה, גם על תפילין וק"ש וזכירת יציאת מצרים. ה' השכמת בית המדרש זה מהדברים שהאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקן קיימת לעוה"ב. ו' המקדים ומחשיך לבית הכנסת מאריך ימים. ז' זמן שהציבור מתפללים הוא עת רצון. ח' אין הקב"ה מואס בתפילת רבים, אפי' אם לא כיוון בתפילתו כראוי. ט' המתפלל בציבור יכול לענות ברכו וקדושה ואיש"ר ואמן, וע"י הברכה נעשה כתר לקב"ה, ובקדושה מקיים מ"ע ד"ב וקדושתו, והעונה איש"ר בכל כח כוונתו מוחלים לו על כל עוונותיו, והזהיר באמן פותחים לו שערי גן עדן, ובשני וחמישי מקיים המצוה של קריאת התורה.

מעלת הקביעות בתפילה בציבור- צריך להתפלל בציבור בקביעות, ואפי' אם מזדמן לו רווח בזמן זה יבטח בשם ד' שלא יחסר לו ממה שנקצב לו מן השמים, והרבה פעמים מנסים אותו אם עבודת ד' יקרה בעיניו. ועוד יש מעלה בקביעות שע"י מחנך את בניו ג"כ, שאם רואה את אביו שפעמים מתפלל בביתו בלא אונס, ממילא הבן אינו הולך כלל.

אהבת ד'- עוד יש לעורר שהקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, שאומר "וקשרתם" ואינו קושר, ופשוט דה"ה שכשאומר "ואהבת" צריך להכניס אהבת ד' בליבו, ולפחות יתבונן בזה פעם אחת ביום, וטוב שיעשה זאת אחרי התפילה לפני שנכנס לביתו לאכול.

ידיעת כל המצוות- עוד יש לעורר כי אף שראית הציצית מביאה לזכירת ועשית כל המצוות, מ"מ אם אינו יודע את המצוות מה תועיל הציצית, ועל כן נכון ללמוד כל ספר "מצוות השם" או קצור ספר חרדים, וכן נכון להסתכל בציצית כמה פעמים ביום, ובפרט כשעולה בליבו איזה מחשבה שאינה טהורה, ועי"ז יפקע היצר.

לא תחמוד- עוד יש לעורר שכמו ש"לא תגזול" שייך גם באביו ואמו, ה"ה לאו ד"לא תחמוד", וזה שייך לא רק בחומד בלב, אלא גם במרבה עליו רעים להפצירו עד שיתן לו, ולפי זה אסור אחרי כתיבת התנאים להפציר במחותן שיוסיף על מה שנתן, וכן בכל שאר נתינות של רשות.

הקדמת ספר אהבת חסד:

מצות חסד ללכת בדרכי ד'- יתברך הטוב והמטיב העושה חסד עם בראיו, וביותר עם בני ישראל האהובים לו מאד, וד' ציונה אותנו ללכת בדרכיו שהם דרכי הרחמים והחנינה, ובח' מקומות הזהיר אותנו הכתוב על זה, מלבד מה שהתורה מלאה מזה כמו שיתבאר בספר זה, וגם ע"י הנביאים זירזנו על זה.

גודל ההשפעה הטובה על האדם העושה חסד- עשית חסד היא טובה גדולה לעושה עצמו, משום שכפי כמה שהרגיל האדם עצמו בעוה"ז במידת הטוב והחסד, כך יקבל השפעת טובו וחסדו של הקב"ה בעוה"ז ובעוה"ב, ומצינו בכתובים ובמאמרי חז"ל שהשוו מידת החסד לתורה, שגם ע"י החסד ניצל על ידה מכל צרה וזוכה לכל טוב, ומצינו שמידת החסד מועילה לכפר עוונותיו של

אדם (כבית המקדש), ומועילה להאריך ימיו של אדם, ולהנצל מחבלו של משיח, והיא עומדת לאדם לכל הדורות שאחריו, ועושה שלום גדול בין ישראל לאביהם שבשמים, ומידה זו עומדת ברומו של עולם ממש, כי בעלי צדקה וגומלי חסדים חוסים בצל כנפיו של מי שאמר והיה העולם, ומאידך מי שאין בו מידת החסד והחנינה מרחיק עצמו מהקב"ה, ונקרא בליעל.

סיבת כתיבת ספר אהבת חסד - יש אנשים שמצוה חסד רפויה בידם, והסיבה היא חסרון ידיעת הפרטים הכלולים במצוה זו, וחסרון ידיעת גודל ענינה והשפעתה לטובה על האדם, ועל כן נכתב ספר זה.

נקודות הפצה ברחבי הארץ

עד 5 חנים, כמויות (או את שאר החוברות שיצאו
עד כה) יש להזמין ב 0527692282
ירושלים - ישיבת מיר 0527692282.
נוה יעקב - אשר גולק 8/2 077-7979554.
רמות פולין 66 דירה 28 02-5879786.
פרחי 10 (חיון) 02-5401420.
דברי חיים 12 (פלמן) 02-6259923.
רמת שלמה (הרב טרוביץ) בית הכנסת חזו"א.
בני ברק - בן פתחיה 15 (פריימן) 03-6182416.
כהן, יגאל אלון 27/8 קרית הרצוג 0548440406.
מודיעין עילית - ר"ע 30/6 0527692282.
אבני נזר 30/2 (זיידל) 08-9741111.
ריטב"א 26 (רוכלין) 0504173968.
עטרת שלמה, (ש' גולדברג) 0527126789.
הרב מפוניבז' 4 (יעקובוביץ) 9745451.
בית שמש - ערבות הנחל 8/1 029920565.
אשדוד - וולף. רח' חלפתא 5/2 088642821.
ביתר - פרידמן. קניג 18 קומה ג' 0583207845.
רכסים - קרפ, רח' אשל 4 04-9846214

ניתן להשיג את החוברות שיצאו עד
כה בנקודות ההפצה (בתיאום).
תמצית הש"ס א' (ברכות ומועד).
תמצית הש"ס ב' (נשים).
תמצית תנ"ך.
תמצית ספרי מוסר.
ותמצית מ"ב (חלק א').

ניתן לשמוע את הסיכומים
ב"קול הלשון" 03-6171111
להקיש 1 (עברית) 3 (הלכה) 2
1 (ספרי הלכה) (משנ"ב).
ואח"כ 34 (להקיש ביחד).

לע"נ הגאון רבי חיים צבי הכהן

הוצאת הגליון כרוכה בהוצאות רבות
כל מי שנהנה מהגליון ובידו לסייע,
זכות הרבים תלויה בו.
אפשרות להנצחה
לפרטים 0527692282

לפרטים והערות נא להתקשר ל-
052-7692282. בין הסדרים.

ניתן לקבל את הגליונות
בדואר (בתשלום)

או בפקס, או במייל (חנים) -
A0527692282@gmail.com

מבית מוחסבת התורה
office@machshevet.org | 1800-600-613

הקמת שיעורי תורה וקבוצות לימוד

הדרכה • סיוע • ליווי